

Asia: VN/6094/2026

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen käsittelystä annetun lain muuttamisesta (uhka-arvio)

Lausunnonantajan lausunto

Kommentit oma-aloitteisesta tiedonluovutusoikeudesta.

-Yleiset Lastensuojelun Keskusliiton kommentit-

Lastensuojelun Keskusliitto (LSKL) lähtökohtaisesti kannattaa esitettyjä lainmuutoksia, mutta kehottaa vielä tarkastelemaan muutosten vaikutuksia lapsen oikeuksien toteutumiselle ja lasten yksityisyydensuojalle. Esitysluonnoksessa lapsivaikutuksia ei ole arvioitu, vaikka LSKL pitäisi sitä tarpeellisena asian luonteen takia. Tiedonluovutusvelvollisuutta koskevat säännökset ulottuvat myös lasten perusoikeudelliseen asemaan sekä lapsille ja nuorille yhtäläisesti kuuluvaan oikeuteen asioida luottamuksellisesti sosiaali- ja terveydenhuollossa.

Lastensuojelun Keskusliitto keskittyy lausumaan esitysluonnoksen ehdotuksista lapsen oikeuksien ja oikeusturvan näkökulmasta.

-Kommentit oma-aloitteisesta tiedonluovutusoikeudesta-

Oma-aloitteinen ilmoitusoikeus säilyisi ennallaan ja sisältäisi ilmoitusoikeuden muusta epäilystä väkivallan vaarasta kuin sellaisista rikoslain 21 lukuun sisältyvistä rangaistavaksi säädettyistä teoista, joiden enimmäisrangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta. LSKL pitää tärkeänä, että voimassa olevan lain mukainen ilmoitusoikeus säilyisi jatkossakin laajana oikeutena ilmoittaa väkivallan vaarasta. Ilmoituksen tekijällä ei välttämättä ole osaamista ennalta arvioida väkivallan vakavuusastetta tai sitä, mitä rikoslain rangaistavaksi säädettyä tekoa epäilty väkivallan vaara koskisi. Näissä epävarmoissa tapauksissa matalan kynnyksen ilmoitusoikeus mahdollistaisi sosiaali- ja

terveydenhuollon toimijan konsultaation poliisin kanssa ja harkinnanvaraisen ilmoituksen tekemisen. Merkittävää tämä olisi etenkin niissä tapauksissa, joissa epäilty väkivallan vaara koskisi lasta suoraan tai välillisesti.

Esimerkiksi lapsen kuritusväkivalta, joka on Suomessa tutkitusti edelleen yleistä, voi täyttää sekä lievän pahoinpitelyn että perusmuotoisen pahoinpitelyn tunnusmerkistön. Rajanvedon tekeminen ei ole aina yksinkertaista edes esitutkinnan tai syyteharkinnan aikana. LSKL pitää tärkeänä ilmoitusoikeuden säilyttämistä lievemmissä pahoinpitelyepäilyissä myös siksi, että uhka-arvion tekoprosessin aikana voisi käydä ilmi, että lapseen on kohdistunut pitkäaikaista ja vakavampaa väkivaltaa tai että lapsi elää vakavan väkivallan uhan alla.

Kommentit oma-aloitteisesta tiedonluovutusvelvollisuudesta.

Esitysluonnoksen mukaisesti sosiaali- ja terveydenhuollon palvelunantajalle asetettaisiin velvollisuus ilmoittaa tietyistä rikoslain vakavista väkivaltaepäilyistä poliisille uhka-arvion tekemiseksi jo ennen konkreettisen rikoksen tapahtumista. Voimassa olevan sääntelyn taustalla on etenkin lasten- ja perhesurmien ja perheväkivallan ennaltaehkäisy sekä väkivallan estäminen viranomaisten tiedonvaihdon kautta. Ilmoitusvelvollisuus poliisille kaventaisi sosiaali- ja terveydenhuollon toimijoiden harkintavaltaa eri uhista ilmoittamiseen liittyen.

LSKL pitää luonnollisesti hyvin kannatettavana sitä, että perheväkivallan ja -surmien ehkäisemistä ja väkivaltilanteisiin puuttumista vahvistettaisiin lainsäädännöllä. Vaikka lapsen henkeen ja terveyteen liittyvistä väkivallanuhista ilmoittaminen on voimassa olevan lain mukaan mahdollista oma-aloitteisen ilmoitusoikeuden nojalla, voisi ilmoitusvelvollisuus vähentää sosiaali- ja terveydenhuollon toimijoiden epävarmuutta ilmoituksen tekemiseen liittyen. Ilmoitusvelvollisuuden arvioidaan lisäävän ilmoituksia poliisille. (S. 28–29) LSKL toteaa, että kun väkivallan vaaran epäillään koskevan suoraan tai epäsuorasti lasta, on tärkeää, että viranomaisten tietojenvaihto on sujuvaa ja että lapsi saa osakseen tarvitsemansa suojelun väkivaltaa vastaan. Lapsen oikeuksien yleissopimus säätelee lapsen suojelusta (LOS 3 (2) art.) sekä suojelulta ruumiilliselta ja henkiseltä väkivallalta, vahingoittamiselta ja pahoinpitelyltä (LOS 19 art.). Lapset myös kuuluvat naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan uhreina Istanbulin sopimuksen mukaisen suojelun piiriin. LSKL katsoo, että väkivallan uhan alla elävien lasten kannalta on tärkeää vahvistaa viranomaiskeinoja väkivaltaan puuttumiseksi.

LSKL pitää säännöksen soveltamisalan osalta myönteisenä sitä, että se käsittäisi naisten ja tyttöjen sukuelinten silpomista ja silpomisen valmistelua koskevat rikosnimikkeet. Oikea-aikaisen uhka-arvion tekeminen sosiaali- ja terveydenhuollon toimijan ilmoituksen takia voisi ehkäistä rikoksia ja parantaa silpomisuhan alla olevien tyttöjen turvallisuutta.

LSKL kuitenkin esittää huolensa oma-aloitteisen ilmoitusvelvollisuuden vaikutuksista lasten yksityisyydensuojalle. Lapsella ja nuorella on oikeus saada hoitonsa toteutetuksi yksityisyyttä kunnioittaen. LSKL lisäksi muistuttaa, että luottamuksellisen hoitosuhteen syntyminen ja ylläpitäminen on tärkeää paitsi aikuisten myös lasten kohdalla. Etenkin esimerkiksi lastensuojelussa

ja mielenterveyspalveluissa luottamuksellisen suhteen rakentuminen lasta auttavan ammattilaisen kanssa on korostuneen tärkeää. Luottamukseen liittyviä näkökohtia on nostettu esiin myös esitysluonnoksessa (s. 29). LSKL pitää ongelmallisena, jos väkivallan uhan alla elävä lapsi tai lapsen perheenjäsen jättäisi hakematta apua sosiaali- ja terveydenhuollon toimijoiden ilmoitusvelvollisuuden takia. Jos luottamuksellisuutta ei turvata, voi kynnys avun hakemiselle kasvaa. Tärkeää olisikin, että väkivaltaan apua tarvitsevien olisi mahdollista saada tarvitsemaansa tietoa ilmoitusvelvollisuutta koskevasta sääntelystä sekä keskustella asiasta luottamuksellisesti sosiaali- ja terveydenhuollossa.

LSKL kaiken kaikkiaan katsoo, että lapsivaikutuksia ja lapsen edun toteutumista olisi syytä tarkastella esityksessä huolellisemmin ja punnita eri näkökulmista. Lapsen yksityisyydensuojan ja luottamuksellisuuden säilyttämisen kannalta olisi yhtäältä tärkeää, että ilmoitusvelvollisuuden käyttö olisi oikeasuhtaista ja että ilmoittamisen kynnystä ei tulkittaisi liian laajasti. Toisaalta lapsen suojele väkivallalta edellyttää riittävän matalaa kynnystä ilmoituksen tekemiselle sekä mahdollisuutta konsultoida poliisia ennen ilmoituksen tekemistä. LSKL toteaa, että lapsen edun mukaista ei olisi myöskään se, että viranomaisten liiallinen varovaisuus tai epätietoisuus tiedonluovutusta koskevasta sääntelystä johtaisivat ilmoituksen tekemättä jättämiseen. LSKL katsoo, että näihin näkökohtiin vastaaminen edellyttää riittävän koulutuksen tarjoamista sekä kansallisesti yhdenmukaista ja selkeää ohjeistusta ilmoitusvelvollisuuden soveltamiseen liittyen. Ongelmallisesti voimassa oleva ilmoitusoikeutta koskeva sääntely ja sääntelyn soveltaminen on koettu epäselväksi ja epäyhtenäiseksi (s. 22).

Kommentit poliisin pyynnöstä tapahtuvasta tiedonluovutuksesta.

LSKL kannattaa poliisin pyynnöstä tapahtuvasta tiedonluovuttamisesta säätämistä. On kannatettavaa lasten yksityisyydensuojan näkökulmasta, että säännökseen sisältyisi esitysluonnoksen mukaisesti asteellista toimivaltaa merkitsevä edellytys virka-asemasta. Se, että tietopyynnön tekisi päällystään kuuluva poliisimies, olisi tärkeä seikka paitsi välttämättömien tietojen pyytämisen, myös tällaisten tietojen luovuttamisen kannalta.

Kommentit oikeudesta ilmoittaa työntekijään kohdistuneesta epäilystä rikoksesta.

LSKL pyytää huomioitavaksi, että esitetyllä sääntelyllä olisi vaikutuksia myös lapsiin, joita epäiltäisiin rikoksesta ja rikollisen teon kohdistamisesta sosiaalihuoltolain tai terveydenhuoltolain mukaisia työtehtäviä suorittavaan työntekijään. Kyse voisi olla esimerkiksi lastensuojelun asiakkaana olevan tai psykiatristen palveluiden piirissä olevan lapsen terveystietojen tai muiden arkaluontoisten asiakastietojen luovuttamisesta rikosilmoituksen tekemisen yhteydessä. LSKL arvioi lasten yksityisyydensuojan kannalta, että asiakas- tai hoitosuhteisiin liittyvien tietojen osalta olisi tärkeää huomioida tietojen minimointi ja erityinen välttämättömyys rikosilmoitusta tehtäessä. Sanotun lisäksi lasten kohdalla rikosilmoituksen tekemiseen tulisi liittyä asianmukainen lapsen edun punninta. Automaattisesti rikosilmoituksen tekemistä ei voisi pitää lapsen edun mukaisena.

Muut kommentit.

-

Kuoppamaa Anni
Lastensuojelun Keskusliitto